

Izražanje čustev v znakovnem jeziku

■ **Simona Smuk**, univ. prof. razrednega pouka, tolmačica slovenskega znakovnega jezika (nacionalna poklicna kvalifikacija). Poučuje na *Osnovni šoli Grm* v Novem Mestu, ima certifikat NLP Mojster praktik in Coach. Izvaja tečaje slovenskega znakovnega jezika in ga tolmači.

Slovenski znakovni jezik me je že od nekdaj privlačil, ravno tako me je privlačila sama pojava tolmača, njegova profesionalnost in čustvena angažiranost pri tolmačenju. Že v osnovni šoli sem se odločila, da se bom naučila tega jezika in pomagala vsem osebam, ki pri komunikaciji uporabljajo znakovni jezik.

Svet tišine. Ali si predstavljaš, da ne slišiš svojega glasu in svojega smeha, ne slišiš svojih staršev, ne slišiš zvena svojega imena, ne slišiš učitelja, ne slišiš zvokov narave, ne slišiš prometa, motorja svojega avtomobila, ne slišiš svojega partnerja, ne slišiš smeha svojega otroka, ne slišiš klica mama, ata? Verjetno ne. To, da slišimo, jemljemo za samoumevno. Vabim vas, da se večkrat ustavite in prisluhnete sebi in vsem zvokom okoli sebe.

O gluhoti in znakovnem jeziku

Gluhota je huda motnja, ki se navzven ne vidi. Gluh človek ni sposoben slušno dojemati zvokov, glasov ali šumov. Gluhota je posledica hudih sprememb v polžu, slušnem živcu ali možganskem središču za sluh. Glede na vzrok delimo gluhoto na podedovano, prirojeno, pridobljeno in gluhoto neznanega izvora. Stopnja izgube sluha je različna, zato tudi različno vpliva na način življenja.

Gluhi ljudje imajo izgubo sluha več kot 80 dB; govorno sporazumevanje z njimi je nemogoče.

Naglušni imajo izgubo sluha od 40 do 80 dB. Tudi z njimi je sporazumevanje večinoma nezanesljivo, razvoj njihovega govora je bistveno moten.

Človek se nauči spontano govoriti (če dobro sliši in ima ustrezno razvite govorne organe), ko posluša govor okolja, ga posnema in rekombinira ter na novo ustvarja. Pri

osebah z motnjo sluha prvemu pogoju ni zadoščeno, zato sveta in sebe ne doživlja jo celovito. Posledica tega je nezmožnost učenja govora, in to kljub ustreznemu intelektualnemu potencialu in dobro razvitim govorilom. To se najbolj pozna pri razvoju jezika, govora in predvsem komunikacije. Ta je pri večini gluhih in naglušnih drugačna kot pri slišočih.

Kaj je znakovni jezik?

Leta 1984 so na zasedanju *UNESCA* v Parizu sprejeli definicijo znakovnega jezika, ki pravi: »Znakovni jezik je oblika sporazumevanja, kjer se besede, pojmi kažejo s kretnjami rok, ki lahko izražajo pomen posameznih besed, misli ali celega stavka,

odvisno od konteksta ali kompleksne serije idej.«

To, kar so za glasovni jezik besede, so za znakovni jezik kretnje. Namesto glasu in izgovorjenih besed znakovni jezik s svojim gibanjem v prostoru uporablja roke, telo, obraz, usta in glavo za izražanje najrazličnejših vsebin. Namesto sluha, s katerim sprejemamo besede, uporabljamo vid, s katerim sprejemamo kretnje.

Kretnja je osnovna prvina vsakega znakovnega jezika. Izvaja se s premikanjem rok in prstov v točno določenem prostoru. Slišiš različno barvo glasu izražajo zaskrbljenost, veselje, začudenje, gluhi pa to izražajo z načinom kretanja. Kretnje velikokrat posnemajo značilno delo oz. gibanje. Sestavljene so iz štirih gibalnih prvin, ki so med seboj povezane in imajo točno določene značilnosti: oblika roke, lokacija – mesto izvajanja, gibanje in orientacija – usmerjenost dlani glede na telo. S spremembo le ene od prvin že lahko spremenimo pomen kretnje.

Kretnje so nastajale, nastajajo in se razvijajo v naravnem procesu, zaradi potrebe dolo-

Foto: Boštjan Jamšek

čene skupine ljudi po komunikaciji. Enako kot poznamo v govornem jeziku več narečij, se tudi v znakovnem jeziku pojavljajo pri manjših skupinah ljudi specifične kretnje (pokrajinske kretnje, otroške kretnje, družinske kretnje, šolske kretnje, kulturno pogojene kretnje, kretnje posameznikov). Z začetkom izobraževanja gluhih so se začeli uporabljati tudi različni znakovni sistemi:

- *Slovenski znakovni jezik (SZJ)* je samostojen jezik, drugačen od slovenščine, z visoko razvitim manualno-vizualnim načinom izražanja, ki ima drugačno zgradbo kot slovenščina (besedni red, drugačna oblikoslovna in besedotvorna pravila) in se ne more uporabljati hkrati z govorno slovenščino. Uporabljajo ga odrasli gluhi, slišči otroci gluhih staršev, gluhi otroci.
- *Slovenščina v kretnjah (SLK)* je kombinacija prvin SZJ in govornega jezika. Običajno se kreta v vrstnem redu slovenščine, lahko se uporablja hkrati z govorno slovenščino, uporabljajo jo gluhi v pogovoru s sliščimi in obratno, zelo razširjeno jo uporabljajo tolmači slovenskega znakovnega jezika.
- *Dobesedno prevajanje iz slovenščine (DPS)*: gre za dobesedno prevajanje slovenščine s kretnjo in prstno abecedo. To je vizualna predstavitev slovenščine za pomoč gluhim otrokom pri učenju (Podboršek in Krajnc, 2010).

Dan slovenskega znakovnega jezika je (od leta 2014) 14. 11. Na ta dan je bil leta 2002 sprejet *Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika*, ki gluhim daje pravico uporabljati SZJ na vseh področjih javne sfere. Svojo pravico uresničujejo s tolmači SZJ, ki smo poklic pridobili z *nacionalno poklicno kvalifikacijo*. Do sprejetja zakona so delo tolmača opravljali kar slišči otroci gluhih staršev, saj od rojstva 'rastejo' z znakovnim jezikom. Velikokrat je to predstavljalo otrokom breme, posebej ko so bile predmet tolmačenja odrasle teme.

Slovenski znakovni jezik je bil 4. 6. 2021 vpisan v *Ustavo RS*, novi 62. a-člen pa opredeljuje pravico do svobodne uporabe in razvoja slovenskega znakovnega jezika.

Leta 1951 je bila ustanovljena *Svetovna federacija gluhih*; 23. 9. v spomin na ta dan obeležujemo mednarodni dan znakovnih jezikov.

Moje doživljanje tolmačenja

Nisem otrok gluhih staršev in nisem že od majhnega 'rasla' z znakovnim jezikom, vendar sem bila trdno odločena, da se tega jezika naučim in pomagam osebam z izgubo sluha pri komunikaciji s sliščim svetom. Ko gluha oseba potrebuje pomoč strokovnjaka oz. se želi pogovoriti z razrednikom svojega otroka, svojim zdravnikom, psihologom, želi oditi na banko, v trgovino, gledališče, je vedno potreben še spremljevalec oz. tolmač, ki poskrbi za razumljiv in točen pretok informacij. Pomembno je tudi zaupanje med tolmačem in gluho osebo, predvsem če gre za tolmačenje osebnih stvari. Zagotovo je posebno doživetje, ko se poroči tvoj otrok. Slišči se ne ukvarjamo s tem, kako bomo spremljali obred in poročno slavo. Če želijo isti dogodek spremljati gluhe osebe, pa morajo v prvi vrsti poskrbeti za tolmača, ki bo na dogodku dejansko prisoten cel dan.

V čast mi je bilo, da sem bila povabljen na dve poroki, kjer sem tolmačila gluhi mami in njenemu partnerju. Na tolmačenje sem se temeljito pripravila. Priznam, imela sem tremo. Vendar ne treme pred nastopanjem pred večjo skupino ljudi, ampak tremo, ker sem želela gluhi osebi približati tako pomemben dogodek, kot je poroka sina oz. hčere, ker sem želela tolmačiti dogodek tako, da bo kljub tišini, v kateri je, mama doživela in začutila vse radostne in čustvene trenutke dogodka.

V takšnih primerih je tolmač prisoten tudi na neuradnem delu poročnega slavlja. Takrat sem bila dobesedno senca svoje 'stranke', bila ob njej, in ko se je zataknilo pri komunikaciji (običajno že z enim pogledom vem, kdaj je trenutek, da vskočim), sem premostila morebitno zadrego.

Kaj je lepšega kot tolmačiti poročni obred ter govore ljudi, ko te gluha mama gleda s solznimi očmi, občasno prikima ter na koncu reče: »Kako lepo je povedal/-a.« Takrat sem vedela, da sem svoje delo odlično opravila, da to ni bilo zgolj tolmačenje besed v kretnje, ampak tolmačenje, pri katerem je izredno pomembno, da prikažeš tudi čustveni naboj govora z ustrezno mimiko in načinom kretanja.

Še večji izziv zame je bil, ko je mama pripravila poročni govor za sina. Govor je 'prebrala' v znakovnem jeziku (objavljen je v tej številki *Vzgoja* na str. 14), jaz pa sem ga tol-

mačila v govorni jezik. Preko tolmačenja kretenj moraš seveda besedilo pripovedovati tako, da zajameš vsa mamina čustva, z vsemi poudarki in tišino na pravem mestu. Ko je ob koncu njenega govora nastala tišina in nato aplavz, ki so mu sledile čestitke mami, sem bila ponosna, saj mi je uspelo njeno sporočilo sinu prenesti med slišče. Ob takšnih dogodkih dobim potrditev, da je ves moj trud, vse učenje in delo vredno, da sem na pravi poti; dobim nov zagon, začnem razmišljati, kaj še lahko ponudim osebam z izgubo sluha. Ko začutiš gluho osebo, se poskušaš vživeti vanjo, v njen način razmišljanja in doživljanja sveta, takrat lahko odlično opraviš svoje delo oz. poslanstvo. Ponosna sem, da sem tolmačica slovenskega znakovnega jezika, ker poleg tega, da tolmačim, svoje znanje znakovnega jezika delim naprej ter s svojim delom ozaveščam slišče ljudi o značilnostih in kulturi gluhih. ◀

Literatura

- Podboršek, Ljubica; Krajnc, Katja (2010): *Naučimo se slovenskega znakovnega jezika. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Primož Rogelj Strahu

Daj, kar zmoreš!
Ne boš mi več zvezal roké,
hromil noge
vzel, kar želelo je srce.

Nasproti ti pojdem,
da te ukrotim.
Ti boš votel
in jaz živim.

Po moji poti greva
in ti boš meni služil.
Kar si govoril,
vse si izgubil.

Le tako človek raste.
Tako dobiš brazgotine.
A na koncu ne šteje račun.
Na koncu šteješ spomine.